

שביעי של פסח שנת תשפ"ב

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

הואיל משה

אנשים עיי"ש, אך דרשה זו הוא דוקא אי נימא יש אם למסורת, אך אי אמרינן יש אם למקרא ואזלינן בתר הקרי, והקרי הוא חניכיו לשון רבים, א"כ ס"ל שהיו ממש שי"ח עבדים.

ובספר משנת רבי אליעזר (פ' אמור) כתב דכוונת אאע"ה היתה באמרו במה אדע, דהחזקוני (פרשת לך) כתב דאברהם לא שאל מהקב"ה אות על הבטחת הארץ, אלא היה דואג על הבטחה זו שכל הבטחותיו של הקב"ה הם על תנאי אם יקיימו מצוותיו, ולכן בקש הברית מאת הקב"ה שהרי שבועותיו הם בלא תנאי עכ"ד, ולכאורה היכן מצינו שהבטחת הקב"ה היה בתנאי שיהיו בניו ראויים לכך, הלא הבטחת הקב"ה (פרשת לך י"ג-ט"ו) כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם נאמרה בסתמא, וי"ל דכתיב בפרשת נח (פרשה ט"ג) ויאמר אלקים זאת אות הברית אשר אני נתן בני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם, וכתב רש"י ז"ל, נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי צדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של ר' שמעון בן יוחאי עכ"ל, הרי דכל מקום דכתיב דרת חסר יש לפרש דלמעוטי שלא כל הדורות העתידין שווין בכך.

ומעתה גם לגבי הבטחת נחלת הארץ דכתיב בפרשת לך (פרשה י"ז) והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדרתם לברית עולם, להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריוך את כל ארץ כנען וגו', דכתיב לדרתם חסר וי"ו, יש לפרש שלא יהיו כל הדורות שווין בה, דרק כאשר יהיו צדיקים גמורים יזכו לרשת את הארץ, ולכן שאל אברהם אבינו במה אדע שבניי יהיו צדיקים וירשנו, דלמא ח"ו לא יהיו בני צדיקים ולא יזכו בארץ, וכתב שם דכ"ז אתיא אי ס"ל יש אם למסורת ודייקנן לדרתם חסר כתיב וי"ל דלא חטא אאע"ה במה ששאל במה אדע, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא אז לדורותם מלא קרינן ולא ממעטינן שלא יהיו כל הדורות שווין.

ורש"י (פ' בראשית ברא וגו) כתב, א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל מבראשית אלא מהתחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו עכ"ד.

הים ראה וינס הירדן יסב לאחור: ואיתא במדרש מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, וצ"ב.

והנבס"ד, דאיתא במדרש (ב"ר פרשה ה-ה), א"ר יוחנן, תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לבני ישראל, הדא הוא דכתיב וישב הים לאיתנו לתנאו שהתנה עמו עיי"ש, ולפי"ז צ"ב דאמאי סירב הים לקרוע הלא הותנה עמו מראש שיהא נקרע לבני ישראל, ואיתא בילקוט שמעוני פ' בשלח (רמז רמ"א) דלכן לא רצה הים לבקוע, כיון דבני ישראל יצאו ממצרים קודם זמנם, וטענת הים היתה שיצאו שלא בצדק, ולכן לא רצתה לקרוע עיי"ש.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"ב), א"ר אבהו א"ר אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים רד"ו שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, ושמאל אמר מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה (שהגדיל לישראל על מדותיו של הקב"ה שאמר במה אדע) שנאמר במה אדע כי אירשנה, וריו"ח אמר שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך (ולא היה לו לעשות כן שהיה לו לגיירם) עיי"ש.

ובהגש"פ ברית מטה משה (דף כ"ג) כתב, דאי גלות מצרים הוא משום חטאו של אברהם אבינו ע"ה, כמבואר במסכת נדרים כנ"ל, אז צריכין להיות במצרים ארבע מאות שנים, אבל אי גלות מצרים הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, לא היו צריכין להיות כ"א רד"ו שנים, לפי שע"י שלא קיים יוסף כיבוד אב כ"ב שנים, מגיע לכל אחד מהעשרה אחים כ"ב שנים דעולה ר"כ שנים, וי" שנים ניכה להם במה שמתו במצרים ונשאר רד"ו שנים עיי"ש.

ובמסכת נדרים (סו) נחלקו בהא דכתיב וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות, דאיכא למ"ד שהיו ממש שי"ח עבדים, ויש אומרים שאליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא של שמו עיי"ש, וכתב בעיון יעקב דמה שאמרו שנענש על שעשה אנגרייא בת"ח, זהו רק למ"ד שלקח עמו שי"ח אנשים אז שייך לומר שנענש על מה שעשה אנגרייא בת"ח, משא"כ אם נאמר דלא היה רק אליעזר לבדו א"כ ליכא למימר שעשה אנגרייא בת"ח, שהרי לא לקח אתו אלא את אליעזר לבדו שהיה עבדו וזקן ביתו שהיה משרתו בכל אשר הוא הולך, ובזה פשיטא שלא שייך לומר שיהא נענש על שעשה אנגרייא בת"ח. וברש"י עה"ת פרשת לך (פרשה י"ד-י"ד) כתב, חניכיו חנכו כתיב בלא י, ומזה ילפינן שהיה אליעזר לבדו ולא היו ממש שי"ח

וכתב בס' מתת י-ה (פ' לך) לבטל טענת לסטים אתם, דאיתא בנדרים (מ"ה:). השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנס לחצר (בבבא ש"ל שניהן דכל חד אסור בדריסת הרגל של חבירו וקא סבר אין ברירה דאימור האי לחלק חבירו עייל והאי לחלק חבירו עייל) ר' אליעזר בן יעקב אומר, זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו (דקסבר יש ברירה) היה אחד מן השוק מודר באחד מהם (מן השותפים) הנאה, לא יכנס לחצר, ר' אליעזר בן יעקב אומר, יכול לומר לו לתוך של חבירך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך עיי"ש, וכיון שאנו מקבלין גרים א"כ יכולין לומר בחלק של גרים אנו זוכין ובטל טענת לסטים אתם עיי"ש, ומוכח מזה דמקבלין גרים.

אך לפימש"כ בהגש"פ ברית מטה משה (דף ק"פ: מדפ"ס) דטענת העכו"ם דא"י שייך להם, וטענתם הוא דאומרים לסטים אתם שהם ישבו בה, וזה רק אי ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אבל אי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו ליכא טענה של לסטים אתם עיי"ש, לפי"ז י"ל דאין מקבלין גרים.

ואיתא במס' ב"ב (דף ק"ט:). דבנות צלפחד היו מסופקין בזה אי ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, אם מה דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, הפי' דהוא ירושה להם מאבותיהם, או מורישין ואינם יורשין ואינה מוחזקת, עיי"ש. והקשה בספר צידה לדרך דלכאורה מה ספק יש בזה, דהרי מוכרח דהפי' של מורשה הוא דירושה היא להם דהא כתיב תורה צוה לנו משה מורשה וגו', ושם ודאי לא שייך לפרש מורישין ואינם יורשין וא"כ ע"כ דפי' מורשה היינו ירושה, ותירץ דשם דרשינן אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, ולכן אין ראייה משם.

וכתב בס' בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד מדפ"ס), דזה שייך רק למ"ד יש אם למקרא, ואולינן בתר הקרי ולכן י"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, אבל אי אמרינן יש אם למסורת א"כ ע"כ דפי' תיבת מורשה הוא דירושה היא להם, ושפיר מוכח דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, וכ"כ במשען המים עה"ת (פ' אמור), ולפי"ז נמצא דאי ס"ל יש אם למקרא אין לנו ראייה דארץ ישראל מוחזקת כיון דיש לפרש לשון מורישין ואינם יורשין, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת מוכרח דארץ ישראל מוחזקת דע"כ פי' מורשה הוא ירושה, כדחזינן בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה.

ואיתא במסכת סנהדרין (ד'ג:), לטטפת לטטפת לטוטפות (בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא), הרי כאן ארבע (ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת) דברי ר' ישמעאל עיי"ש בתוס', הרי דר' ישמעאל ס"ל יש אם למסורת עיי"ש.

ובזה יבואר מדרש הנ"ל, דהים לא רצה לקרוע כיון דאכתי לא הגיע הזמן, אך כשראה ברייתא דר' ישמעאל דס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז לא חטא אברהם הן במה שלא קיבל גרים, והן במה שאמר במה אדע, והן במה שעשה אנגרייא וכנ"ל, וע"כ דגלות מצרים הוא בשביל חטא של מכירת יוסף, ולפי"ז סגי להיות בגלות רד"ו שנים, ולכן וינס ודו"ק.

ואיתא מה דאיתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), קומי לך רעיתי יפתי ולכו לך, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו, שנאמר (שה"ש ב"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

ובספר ראש דוד פ' שמות (ד"ה אמנם אפשר לפרש), ובפרשת וארא (ד"ה בכורות), ובספר שמחת הרגל (בפסקא מה נשתנה) כתב, אם הקושי השעבוד השלים הזמן או לא, תליא אם היה לאבותינו קודם מתן תורה דין ישראל או דין ב"נ, דאיתא במסכת בבא בתרא (דף ג'.) משל למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך מיד כועס עליו, אבל מלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך, דורון משגר לו עיי"ש, והנה אם אבותינו היה להם דין ישראל דאז הם נקראים בנים למקום, אז שפיר י"ל דהועיל קושי השעבוד להשלים הזמן, כיון דצער הוא למלך שבניו מצטערים, משא"כ אם נאמר דהיה לאבותינו דין ב"נ, דאז הם נקראים עבדים למקום, ועבד שכעס עליו רבו, כל מה שמקניטין אותו יותר יש נחת לרבו, ולכן ל"ש לומר דקושי השעבוד הועיל להשלים הזמן עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ג) בנים אתם לה' אלקיכם, בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוין בנים, אין אתם נוהגין מנהג בנים אין אתם קרוין בנים דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים שנאמר בנים סכלים המה, ואומר בנים לא אמונן בס, ואומר זרע מרעים בנים משחיתים, ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי, מאי ואומר וכו', וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים, ת"ש ואומר זרע מרעים בנים משחיתים (דהיינו עבודה זרה כדכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל), וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו (עוד לעולם), ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי (הרי דהווי מקרו בני א-ל חי ע"י תשובה) עיי"ש.

והנה במצרים היו ישראל עובדי ע"ז, וכדאיתא בילקוט (בא רמז ר"ו) עה"פ משכו וקחו לכם וגו' ר' יוסי הגלילי אומר משכו מע"ז והדבקו במצוות, וכן איתא במדרש ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה דהיה קשה להם לפרוש מע"ז עיי"ש, ומעתה הא דבני ישראל היו נידונים במצרים כבנים למקום תליא בפלוגתא, דלר"מ דס"ל דאף בעו"ז קרויין בנים מעלייא, שפיר י"ל דנידונים במצרים כבנים למקום, משא"כ לר' יהודה דס"ל דכשאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים.

וכתב השפע חיים זצ"ל דפלוגתת ר"מ ור"י תליא בפירוש הכתוב דעו כי ה' הוא האלקים הוא עשנו ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו (תהלים ק-ג), דהכתיב הוא ול"א אנחנו עמו באלף, והקרי הוא ולו אנחנו עמו בוי"ו, ולפי הקרי יש לפרש דדייקא כאשר דעו כי ה' הוא האלקים שמאמינים בקודשא בריך הוא אז ולו אנחנו עמו, משא"כ אי פלחו לצלמא אינם בכלל עמו דאין קרויין בנים, משא"כ אי אזלינן בתר המסורת, יש לפרש דעו כי ה' הוא האלקים, ולא, כלומר אפילו אם ח"ו לא ידעו את השם ויטעו אחרי אלהי נכר הארץ מ"מ אנחנו עמו וצאן מרעיתו דבין כך ובין כך נחשבים בנים למקום, ועז"א במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם דרמזו על מה דכתיב ולא אנחנו עמו, והיינו דגם כאשר ייאמר להם לא באלף אפי"ה יאמר להם בני א-ל חי, ומינה מוכיח דגם כאשר יחטאו בע"ז ויהיו בבחינת לא עמי אתם אפי"ה יועיל להם תשובה ויאמר להם בני א-ל חי, ולכן ר"מ לשיטתו דס"ל בכריתות (דף י"ח.) יש אם למסורת עיי"ש, (ועיין במלא הרועים ערך אם למקרא אות י'), ולכן ס"ל דאפילו כשאין עושין רצונו של מקום ופלחי לצלמא נקראים בנים עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

ואיתא בסנהדרין (דף ד:), לטטפת לטטפת לטוטפות (בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמעו כתיב לטוטפות מלא), הרי כאן ארבע (ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת) דברי ר' ישמעאל עיי"ש בתוס', הרי דר' ישמעאל ס"ל יש אם למסורת עיי"ש.

ובזה יבואר מדרש הנ"ל, דהים לא רצה לקרוע כיון דאכתי לא הגיע הזמן, דאי"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, דזה י"ל רק אי יש להם דין בנים למקום, וכיון שעבדו ע"ז אינם נקראים בנים, אך כשראה ברייתא דר' ישמעאל דס"ל יש אם למסורת ולפי"ז י"ל דאף בפלחו לצלמא נקראים בנים, ומעתה שפיר י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, ולכן וינס ודו"ק.

ג) עוי"ל, דאיתא ביומא, תנא דבי ר' ישמעאל הרואה קרי ביום הכפורים, ידאג כל השנה כולה (שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבר המזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו), ואם עלתה לו שנה (שלא מה), מובטח לו שהוא בן העולם הבא (שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו וכן עולם הבא הוא), אמר רב נחמן בר יצחק, תדע, שכל העולם כולו רעב (מתשמיש) והוא שבע (ולא נתענה בזאת ושלא מרעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא), כי אתא רב דימי אמר, מפישי חיי (זה שראה קרי ביום הכפורים) סג"י ומסג"י (בבנים ובני בנים שכן הסימן יראה זרע יאריך ימים) עיי"ש.

ולכאורה יש להבין במאי פליגי תנא דבי ר' ישמעאל ורב דימי, וכתב בספר הדרת בנימין (הדרן א' ליומא) וז"ל, ונראה פשוט דפליגי בזה, אי אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא איכא או ליכא, דתנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולכן ל"ש למימר בשכרו אלא שהוא מובטח שיהיה בן עולם הבא, ורב דימי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ע"כ שפיר לבד מעולם הבא עוד מפישי חיי סג"י ומסג"י בשכר של עולם הזה עכ"ד.

ואיתא בילקוט שמעוני פרשת בשלח (רמז רמ"א), דהים לא רצה לבקוע, כיון דבני ישראל יצאו ממצרים קודם זמנם, וטענת הים היתה שיצאו שלא בצדק, ולכן לא רצתה להיבקע עיי"ש.

ובספר פרשת דרכים (דרוש חמישי) כתב לתרץ, דכובד העבודה דכתיב וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, כל זה לא היה בכלל גזרת השי"ת של ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולכן כובד זה של עבודה שעשו בהם באותם השנים נחשב כאלו נשתעבדו בהם ד' מאות שנה, והביא מה דאיתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), קומי לך רעיתי יפתי ולכו לך, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו, שנאמר (שה"ש ב-י"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י'): אמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"ז זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, וא"כ לא היה יכול להשלים הזמן דד' מאות שנה, וכתבו המ"פ דתליא בהא, דאי אמרינן דמכירת יוסף נחשב לחטא אז קושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת יוסף ולא השלים הזמן, משא"כ אי אמרינן דמכירת יוסף לא הוי חטא אז שפיר י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן.

ובמשכיל דוד כתב לפרש הא דיוסף דיבר על אחיו שחשודים על עריות ונותנים עיניהם בבנות הארץ, דח"ו לפרש כפשוטן, אלא דפליגי בפלוגתת תרי רבנן במסכת ע"ז (דף י"ז), דאיתא שם, ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעכו"ם (פתחו לפתח עבודה כוכבים), וחד פצי אפיתחא דבי זונות, אמר ליה חד לחבריה, ניזול אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה (נשחט יצרא ולא ניזול אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע), א"ל איך ניזול אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא עיי"ש, ויוסף סבר כמ"ד דאין לילך לאותן מקומות, ולכן דיבר עליהם עכ"ד.

דכמו"כ אתי עשה דהצלת ישראל ודחי לגזירת ועבדום וענו אותם, ואף דגזירת ועבדום וענו אותם נמי עשה הוא, וקשה דמאי אולמיה האי עשה מהאי עשה, מ"מ עשה דהצלת ישראל אלים דהוי עשה דרבים, ודחי לעשה של הגלות, כדאיתא במסכת ברכות (דף מ"ז), מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה, ופריך הגמ' והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו, ומשני לדבר מצוה שאני, ופריך מצוה הבאה בעבירה היא, ומשני מצוה דרבים (להוציא רבים ידי חובתן בקרובה) שאני עיי"ש, הרי דלצורך מצוה דרבים שפיר דחינן עשה עיי"ש.

אמנם יש להעיר לפימ"ש הרמב"ן (בראשית י"ב-ג), ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדיקת במכשול עון מפני פחדו כי יהרגוהו, ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שמה הרשע והחטא עיי"ש, מבואר מזה דעיקר גזירת הגלות היתה שיהיו דוקא במצרים, ולפימ"ש"כ המפ' דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת רק בל"ת שבין אדם למקום, אבל בל"ת שהוא בין אדם לחבירו כגון גזל, כגון דא לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, עיין בשו"ת שם אריה חיו"ד (סוף סי' ס"ד), ובספר פרדס יוסף (פרשת בראשית) על מש"כ רש"י ז"ל לא היה צריך להתחיל וכו' שהאריך בזה עיי"ש, וא"כ לא שייך לומר דעשה דהצלת ישראל ידחה העשה דועבדום וענו אותם, דזה הוה עשה בין אדם לחבירו, דבני ישראל המה משועבדים לפרעה במצרים, ובכה"ג לא אמרינן עשה דוחה עשה.

אמנם זהו רק אי נימא דהגלות צריך להיות דוקא במצרים, אבל אי נימא שיהיה בכל ארץ לא להם, ולאו דוקא במצרים, אז שפיר י"ל דעשה דוחה העשה.

אולם י"ל לפימ"ש"כ באור החיים הקדוש (ע"פ וחינה נפשי בגלך) דכוונת אברהם היתה כמה שאמר אמרי נא אחותי את, כדאיתא בברכות (דף ל"א): גבי סוטה דנסתרה ונמצאת טהורה דכתיב ביה ונקתה ונזרעה זרע, שאם היתה עקרה נפקדת עיי"ש, וגם כאן רצה אאע"ה ששרה תפקד בבנים, על כן הורה לה שתאמר אחותו אני, וממילא תסתור בבית פרעה, וכשתצא טהורה תזכה להפקד בולד עיי"ש, ולפי"ז י"ל דזה לא נחשב לחטא, כיון דמחשבתו היה כדי שעיי"ז תפקד בבנים, ולא בעינן שגזירת הגלות יתקיים דוקא במצרים, ושפיר י"ל דעשה דוחה עשה..

אך כ"ז א"ש לר' ישמעאל דס"ל (ס) דאם היתה עקרה נפקדת, אך לר"ע דפריך התם א"כ ילכו כל העקרות ויסתרו, אלא שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, נקיבות יולדת זכרים וכו' עיי"ש, לא שייך לומר דלכן אמר שתאמר אחותי את, דעיי"ז תזכה שרה להפקד בולד, דהא לא ס"ל דאם היתה עקרה נפקדת וז"פ.

והמפ' הקשו על הא דאמרו ונקבל אגרא, פשיטא, דהלא אין הקב"ה מקפת שכר כל בריה כדאיתא במסכת פסחים (דף ק"ח), ובספר עונג חיים לשבת (אות ס"ה) הביא מה ששמע ליישב, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט): דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכתב בספר בכור שור עמ"ס ב"ב (דף ט"ו): להסביר זאת, משום דכל התורה נאמרה על תנאי אם בחקותי תלכו ואם בחקותי תמאסו, וכיון דהמבטל מצות עשה אין לו עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, לכן גם שכר מצות עשה ליכא בעולם הזה, ומבואר במסכת קידושין (ס), ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה כשבא דבר עבירה לידו, וכיון דעל העבירה איכא עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, ממילא כשלא עבר על העבירה בדין הוא שיטול שכר ג"כ בעולם הזה, וזהו שחידש לומר ניזול אפתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא, ר"ל שיקבלו שכר בהאי עלמא משום שיכא דבר עבירה לידם ויפרשו ממנה עכ"ד עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דפליגי בזה, דיוסף ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולכן לא מצא זכות על אחיו שהולכים אפיתחא דבי זונות, בכוונתם לקבל שכר, כיון דבלא"ה איכא שכר בהאי עלמא, ולכן דיבר עליהם סרה, משא"כ השבטים ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ורק אם בא דבר עבירה לידו ואינו עובר על העבירה, בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז, ולכן ס"ל דמותר לילך אפיתחא דבי זונות כדי לקבל שכר בהאי עלמא.

ובזה יבואר דברי המדרש, דמעיקרא לא היה היס חפץ ליבקע לפניהם, דס"ל שעדיין לא נשלם הזמן, דהלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנה והם לא היו במצרים רק רד"ו שנים, ואי"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, דהלא קושי השעבוד בא על חטא דמכירת יוסף, אך כאשר ראה ברייתא דר' ישמעאל דס"ל הרואה קרי ביום הכפורים, ידאג כל השנה כולה, ומינה דס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומעתה הצדק הוא עם השבטים, ושפיר יש לומר דקושי השעבוד השלים הזמן, וא"כ יצאו ממצרים כדן, ולכן מיד וינס ודו"ק.

ד' עוי"ל, דבספר שמע יעקב (פ' ו'ארא) כתב ליישב קו' המפ' דאין רצה הקב"ה להוציא את בני ישראל ממצרים, כי הקב"ה גזר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, והקב"ה שומר משמרתה של תורה, ואין בא הקב"ה לעבור על דבר תורה ולהוציאם אחר היותם במצרים רק רד"ו שנים, די"ל דאף דגזר הקב"ה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ואית ביה עשה וכדאיתא במסכת כתובות (דף ק"ו): כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה דכתיב בבלה יבואו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם עיי"ש, וה"נ גזר אומר שמה יהיו ד' מאות שנה והוי עשה, מ"מ כיון שויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם ונפלו לדיוטא התחתונה, דאלו היו שוהין שם עוד שעה אחת היו נטמעין ח"ו לעד ולא היה נזכר שם ישראל עוד כנודע מהאריה"ק, נמצא שהיה ביציאתם הצלת כלל ישראל, ומשו"ה שייך בהם כעין הא דעשה דוחה ל"ת,

הראוי לשוחטו דבכה"ג לא אסרה התורה, אבל אם ישמעאל נמי זרע אברהם יחשב, ויצחק הוה מקצת זרעו שאסרה רחמנא כה"ג ובלתי אפשר היה לשוחטו עיי"ש.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ע"ג), מנין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן הכהן לעולם קיים, אלא מלמד שעתיד להחיות וישראל נותנים לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מה"ת, דבי ר' ישמעאל תנא לאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים עיי"ש.

ובס' מגדול דוד (פ' וישלח-וישב) כתב דהת"ק ור' ישמעאל פליגי אי כהנים הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דתנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דהוה שלוחי דרחמנא, ולכן דריש מה אהרן חבר אף בניו חברים, דהכהן בעי שיהא חבר במעשיו בלי שום שמץ פסול, והת"ק סובר דהוי שלוחי דידן, וכל כהן יכול להיות עומד ומקריב, ולכן דריש קרא דונתתם ממנו לתחית המתים עיי"ש.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דהים לא רצה לקרוע לפני בני ישראל, כיון שיצאו קודם הזמן, אך כשראה ברייתא דר' ישמעאל דס"ל דבעינן דומיא כאהרן, ומינה דס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, וא"כ הקרבן כשר אף בלי ידיעת הבעלים, ולפי"ז צ"ל דהטעם דלא נשחט יצחק, משום דישמעאל נקרא זרעו של אברהם, ויצחק הוה מקצת זרעו וכנ"ל, וכיון דישמעאל נקרא זרעו של אברהם שפיר י"ל דחצי הגלות חל על ישמעאל, ונשלם הזמן, ולכן וינס ודו"ק.

ו) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהים לא רצה לקרוע לפני בני ישראל, אף דהיה מצווה ועומד ליקרע לפניהם, דהלא הקב"ה התנה תנאי עם הים שיהא נקרע לפני בני ישראל, אך הים ס"ל דהתנאי היתה כשבני ישראל יהיו במצרים ארבע מאות שנה, וכיון שיצאו לפני הזמן ע"ז לא היתה התנאי, ולכן לא רצה לקרוע לפני בני ישראל.

אמנם לפימ"ש רשיז"ל פרשת לך (ט"ז-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישראל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ט) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רשיז"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (תהלים פ"ק י"ח) איתא, א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועברום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, א"כ נמצא שנשלם כבר אז הזמן,

ומעתה מבואר המדרש דבתחלה לא רצה הים לקרוע כיון דאכתי לא הגיע הזמן, דאי"ל משום דעשה דוחה העשה, דהלא בל"ת שבין אדם לחבירו לא אמרינן עשה דוחה דל"ת, אך כשראה ברייתא דר' ישמעאל, דאם היתה עקרה נפקדת, ומעתה י"ל דזאת היתה כוונת אאע"ה, א"כ לא בעינן שהגלות יהיו במצרים דייקא, ול"ה ל"ת שבין אדם לחבירו ושפיר י"ל עשה דוחה עשה ולכן וינס ודו"ק.

ה) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהים לא רצה לקרוע לפני בני ישראל, אף דהיה מצווה ועומד ליקרע לפניהם, דהלא הקב"ה התנה תנאי עם הים שיהא נקרע לפני בני ישראל, אך הים ס"ל דהתנאי היתה כשבני ישראל יהיו במצרים ארבע מאות שנה, וכיון שיצאו לפני הזמן ע"ז לא היתה התנאי, ולכן לא רצה לקרוע לפני בני ישראל.

ובספר קרבן שבת (פרק א' ס"ד) כתב, דאי אמרינן דישמעאל הוה בנו של אאע"ה, א"כ גם הוא בכלל הגזירה דכי גר יהיה זרעך, א"כ חל חובת הגלות על כל זרע אברהם דהיינו יצחק וישמעאל, ובדין שיהא כל אחד מהם משלם מחצית החוב דד' מאות שנה, ונמצא דשפיר השלימו בני ישראל את חלקם בגזירת השעבוד, ולא יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, אך כ"ז הוא דווקא אי אאע"ה שחרר את הגר וגם ישמעאל מתייחס אחר אאע"ה, משא"כ אי לא נשתחררה הגר והו"ל ישמעאל בן האמה דוולדה כמותה שאין מתייחס אחר האב, לא שייך לומר על ישמעאל כי גר יהיה זרעך עכ"ד.

ובס' פלח הרימון כתב שני טעמים שלא נשחט יצחק מפני שהיה פסול להקרבה, בכלל (מ) כתב, דהא קי"ל דקרבן בלא ידיעת הבעלים פסול, וקרבן של שותפים שנקרב בלא ידיעת שותף אחד, אותו חלק פסול, כמש"כ התוס' בקידושין (כ"ג) ד"ה דאמר רב הונא, דזה אי קרבן פסול להקרבה בלא ידיעת בעלים תליא אם כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דאי הוי שלוחי דרחמנא הקרבן כשר אף בלא ידיעת הבעלים, כיון שהקב"ה הוא המשלחו והקב"ה יודע בו, משא"כ אי כהנים הוי שלוחי דידן צריך המשלח לידע מהקרבת הקרבן, ולכן קרבן בלא ידיעת הבעלים פסול, והנה חז"ל אמרו בקידושין (ב) דשלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו עיי"ש, וכיון ששרה אמנו היתה שותף ביצחק והיא לא ידעה שאאע"ה לקחו לקרבן, נמצא שהיה יצחק פסול לקרבן עיי"ש. ובכלל (ג) ואופן (ה) כתב, דידוע דגם הקב"ה שומר תורתו כדאיתא בירושלמי (ר"ה פ"א) עה"פ ושמרו את משמרת, והנה הקב"ה צוה לנו בתורה ומזרעך לא תתן להעביר למולך לצורך קרבן, ולפי"ז בלתי אפשר היה לשחוט את יצחק, ומביא ראיה דאין נפק"מ לצורך גבוה או לצורך עכו"ם, אבל זהו דוקא אי נימא דישמעאל לאו לזרע אברהם יחשב, כי אמרו חז"ל בסנהדרין (ט"ז) המעביר כל זרעו למולך פטור שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למולך מזרעך מקצת זרעך הוא דאסור עיי"ש, וא"כ אי ישמעאל ל"ה זרע אברהם אז ודאי יצחק היה כל זרע והיה מן

דסומכין על הנס, ומוטל על האדם להתחזק באמונת בוראו שהוא יספיק לו כל צרכו ויזמין אחרים לעשות מלאכתו, והוא עצמו אף לא יצטרך לחזור אחר אחרים שיעשו מלאכתו בשבילו אלא ועמדו אחרים מאליהם ורעו צאנכם עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דהים לא רצה לקרוע כיון דבני ישראל יצאו ממצרים קודם הזמן, אך כשראה ברייתא דר' ישמעאל דס"ל אין סומכין על הנס, ולפי"ז אסור ללמוד בדרך, וחטא אברהם במה שעשה אנגרייא בת"ח, ושפיר י"ל דהגלות התחיל מלידת יצחק, ושפיר יצאו ממצרים בזמנם, ולכן וינס ודו"ק.

*****

הים ראה וינס הירדן יסב לאחור: ואיתא במדרש מה ראה, ראה בני ישראל באים ורכוש מצרים בידם.

והנבס"ד, דהים לא רצה לקרוע לפני בני ישראל, אף דהיה מצווה ועומד ליקרע לפניהם, דהלא הקב"ה התנה תנאי עם הים שיהא נקרע לפני בני ישראל, אך הים ס"ל דהתנאי היתה כשבני ישראל יהיו במצרים ארבע מאות שנה, וכיון שיצאו לפני הזמן ע"ז לא היתה התנאי, ולכן לא רצה לקרוע לפני בני ישראל.

ונודע קושית המפ' דהיאך יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, כיון דהגזירה היתה על ארבע מאות שנה, ובני ישראל יצאו אחר שהיו שם רק רד"ו שנים, וכתב בפרקי דר"א (פרק מ"ח) דלכן יצאו בני ישראל ממצרים אחר רד"ו שנים אף שהגזירה היתה על ד' מאות שנים, משום דהלילות השלימו, דמה שהמצריים עבדו עם בני ישראל אף בלילות זה השלים לד' מאות שנה עיי"ש.

וכתב ע"ז בספר נחלת בנימין דרשות (דף ק"ה:), דזה א"ש למאן דס"ל דטעם ירידתם למצרים היתה בשביל שאע"ה אמר במה אדע כי אירשנה, אבל למאן דס"ל דלכן ירדו בני ישראל למצרים משום שאע"ה עשה אנגרייא בת"ח, א"א לומר דלילות השלימו, דהא אע"ה הלך למלחמה אף בלילה כדכתיב ויחלק עליהם לילה, וא"כ גם הלילות היו בכלל הגזירה וא"א לומר דלילות השלימו עיי"ש.

ואיתא במסכת עירובין (דף ס"ה:), אמר רב יהודה לא איברי לילה אלא לשינתא, א"ר שמעון בן לקיש לא איברי לילה אלא לגירסא עיי"ש, והנה י"ל דזה דגם הלילות היו בכלל הגזירה, א"ש למאן דס"ל לא איברי לילה אלא לגירסא, או י"ל דכיון דגם בלילה איכא חיוב ללמוד תורה, וכיון שהלכו למלחמה וביטלם מת"ת בלילות, שפיר י"ל דגם הלילות היו בכלל הגזירה ולא שייך לומר דלילות השלימו, משא"כ להמ"ד דס"ל לא איברי לילה אלא לשינתא, אז שפיר י"ל דלילות השלימו, כיון דליכא חיוב ללמוד בלילות ולא ביטלם אז מתלמוד תורה.

וכתבו המפ' דזה דחשבינן הגלות מלידת יצחק א"ש אי נימא דגלות מצרים היתה בשביל חטאו של אאע"ה, אז שפיר י"ל דחשבינן מלידת יצחק, משא"כ אי נימא דהגלות הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, אז לא שייך לומר דחשבינן מלידת יצחק, כיון דאז היה קודם החטא עכ"ד.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"ב:), א"ר אבהו אמר ר' אלעזר, מפני מה נענש אאע"ה שנשתעברו בניו במצרים רד"ו שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, וכתב שם הר"ן שהוליקן למלחמה כדכתיב וירק את חניכיו דהיינו בני אדם שחנך לתורה עיי"ש, וכתב בספר תולדות יצחק (פרשת תולדות), דאיתא במסכת תענית (דף י'): עה"פ פרשת ויגש (פרשה מ"ה-כ"ד) וישלח את אחיו וילכו ויאמרו אלהם אל תרגזו בדרך, אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו, אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו (תתעו) עליכם הדרך, ובתוס' (ד"ה אל תרגזו) כתבו, ויש מדרש דאל תרגזו בדרך היינו אל תפסיקו מדבר הלכה עיי"ש.

ולפי"ז אי ס"ל דבדרך אינו רשאי ללמוד תורה, לפי"ז חטא אברהם במה שהוליקן למלחמה, משום דבביתם היו יכולים ללמוד ובדרך אינם רשאים ללמוד, וא"כ ביטלם מדברי תורה, ולפי"ז חטא אברהם במה שלקח עמו ת"ח למלחמה, משא"כ לשיטת התוס' דבדרך נמי רשאי ללמוד, ואדרבה מצוה הוא ללמוד ואינו רשאי להפסיק מדברי תורה, א"כ לא חטא אברהם בזה במה שלקח עמו ת"ח למלחמה עכ"ד.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א (פ' חיי תשס"ד), די ש לומר דזה תליא אי אמרינן דסומכין על הנס או אין סומכין, דהטעם שאמר להם יוסף אל תתעסקו בדבר הלכה, שמא תרגזו עליכם הדרך, ופירש"י תתעו, ולכאורה אמאי ניהוש לזה כיון דהתורה אגוני ומצלי, וע"כ משום דאין סומכין על הנס, משא"כ המדרש ס"ל דסומכין על הנס ולכן אמר להם אל תפסיקו מדבר הלכה עכ"ד.

ואיתא במסכת ברכות (דף ל"ה:), תנו רבנן, ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה מפיו יכול דברים ככתבן (שלא יעסוק בדרך ארץ), ת"ל ואספת דגנך, הנהג בהן (עם דברי תורה) מדת דרך ארץ (שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה) דברי ר' ישמעאל, רשב"י אומר, אפשר (בתמיה, אפשר כדברין) אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתך נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו את צאנכם וכו' עיי"ש,

ובספר אוצרות דברי יציב עמ"ס ברכות כתב, דפלוגתת ר' ישמעאל ורשב"י הנ"ל תליא אי סומכין על הנס או לא, דר' ישמעאל ס"ל דאין סומכין על הנס, וכיון דלפי דרך הטבע אם לא יעסוק במלאכה לא יהיה לו מה לאכול, ולכן ס"ל דהתורה אמרה ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ, ורשב"י ס"ל

ובפרשת בא (פרשה י"ב-ל"ח) כתיב, וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד, הרי דלקחו בני ישראל בעת צאתם ממצרים רק בהמות צאן ובקר, ולא מציינו שלקחו עמהם גם חיות, ובפשטות הטעם דלא לקחו חיות עמהם, י"ל דכתיב בפרשת בא (פרשה י"ב-ה), ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו לד' אלקינו, וכיון דחיות לא הוכשרו להקריב ממנו קרבן, לכן לא לקחו רק בהמות שכשרים להקריבה.

ובזה יבואר המדרש, דהים לא רצה לקרוע משום דאכתי לא הגיע הזמן, ואי"ל דצריך הים לקרוע להם דהלילות השלימו, דהלא גם הלילות היו בכלל הגזירה, אך כשראה בני ישראל באים ורכוש מצרים בידם, והם לקחו עמהם רק בהמות ולא חיות, משום דבהמות כשרים להקריבה ולא החיות, והטעם דחיות נבראו מעפר חו"ל שנברא קודם שחטא אדה"ר, משא"כ בהמות נבראו מעפר ארץ ישראל שנברא בשתי שעות אחרונות, ומינה דעולם מן הצדדין נבראו, וס"ל לא איברי לילה אלא לשינתא, וכיון דליכא חיוב ללמוד בלילות, א"כ הלילות לא היו בכלל הגזירה, ושפיר י"ל דלילות השלימו הזמן, ואז וינס ודו"ק.

*****

הים ראה וינס הירדן יסב לאחור: ואיתא במדרש מה ראה, ארונו של יוסף ראה, והוא פליאה.

והנבס"ד, דהנה המפ' העירו דמדוע לא רצה הים ליקרע לפני בני ישראל, הרי איתא בבראשית רבה (פ"ה-ד) תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו וא"כ היה מצווה ועומד ליקרע לפניהם, וכתב בספר זרע ברך (פרשת בשלה), דטענת הים היתה שהגזירה בכרית בין הבתרים היתה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ורק אחרי כן יצאו, ועל הזמן הזה התנו עמו שיקרע לפני בני ישראל, ולא כשיצאו לפני הזמן עיי"ש.

אמנם לפימ"ש רשיז"ל פרשת לך (ט"ז-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישאל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ב) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רשיז"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (תהלים פק י"ח) איתא, א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, אי"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, א"כ נמצא שנשלם כבר אז הזמן,

ובספר מים יחזקאל פ' נח (דף ב.) ופ' חיי שרה (דף ה.) כתב, דהא דאמרינן לא איברי לילה אלא לשינתא או לא איברי לילה אלא לגירסא, תליא בפלוגתא במסכת יומא (דף נ"ד:) האין נבראת העולם, ר' אליעזר אומר עולם מאמצעיתו נברא (מירושלים מקום המקדש), ר' יהושע אומר עולם מן הצדדין נברא עיי"ש, דאיתא בפרקי דר"א (פרק י"ב) דבשעה שנבראת העולם, בא הארץ בטענה ואמרה אין בי כח לפרנס כל העולם, אמר הקב"ה אתה פרנס חצי ביום ואני אפרנס חצי בלילה וברא שינה וכו' עיי"ש, והנה כל זה הוא רק אי ס"ל עולם מצדדין נבראו, ואז ידעה הארץ מדתה, ולכך אמרה אין בי כח לפרנס, ואמר הקב"ה אני אפרנס החצי בשינה בלילה, ושפיר י"ל דלא איברי לילה אלא לשינתא, אבל אי ס"ל דעולם מאמצעיתו נברא, והארץ היה מתרחבת והולכת עד ליל שבת כמאחז"ל, וכל בהמות וחיות כבר נבראו, ועדיין הארץ מתרחבת והולכת ולא ידעה מדתה, ואין אפשר שטענה אין בי כח לפרנס, וכי מנא ידעה עד היכן תתרחב, דלמא תתרחב הרבה עד מקום שידה מגעת לפרנס כל הנבראים מכבר, ואין ראייה דאיברא לילה לשינתא, ולפי"ז י"ל דלא איברי לילה אלא לגירסא עיי"ש.

ובספר יקהל שלמה (פרשת קדושים) כתב לבאר הטעם דרק בהמות הוכשרו לקרבנות ולא חיות, דאיתא בבראשית רבה (פרשה ה-ח) למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות קצון קונה, שהיתה מתרחבת כל ששת ימי בראשית עד שהקב"ה אמר לה די עיי"ש, וארץ ישראל נברא בשתי שעות אחרונות קודם השבת, ובספר נחלת בנימין כתב, דבהמות נבראו מעפר ארץ ישראל, וחיות נבראו מעפר חוץ לארץ, ואיתא במסכת סנהדרין (דף ל"ח:) בשעה עשירית סרח אדם הראשון, והאכיל מעץ הדעת לכל הברואים, וא"כ החיות שכבר היו נבראים מעפר חוץ לארץ שנברא מקודם, אכלו מעץ הדעת, ולכן נפסלו להביא קרבנות מהם, משא"כ בהמות שהם נבראו מעפר ארץ ישראל, וארץ ישראל נברא בשתי שעות אחרונות אחר חטא עץ הדעת, א"כ הבהמות לא אכלו מעץ הדעת ולכן הוכשרו להביא מהם קרבנות עכ"ד.

ובספר נפש יונתן (פרשת בשלה) כתב, דלמ"ד עולם מן הצדדין נבראו והתרחבו לאמצע, אז שפיר י"ל דארץ ישראל נברא באחרונה, לפי שארץ ישראל הוא באמצע העולם, ובריאת העולם התחיל מצדדין ונתרחב לאמצע, משא"כ למ"ד עולם מאמצעיתו נברא והתרחב לצדדין, א"כ ארץ ישראל שהוא באמצע העולם נברא תחילה, ואח"כ נברא שאר חלקי העולם עכ"ד, ולפי"ז י"ל, דלמ"ד עולם מצדדין נברא וארץ ישראל נברא באחרונה, שפיר י"ל שהבהמות שנבראו מעפר ארץ ישראל הוכשרו לקרבן, לפי שלא נהנו מעץ הדעת, שהרי הם נבראו אחר שאכל מעץ הדעת, משא"כ למ"ד עולם מאמצעיתו נברא, וארץ ישראל נברא תחילה, א"כ אי אפשר להביא קרבנות אפילו מבהמות, שהרי גם הם אכלו מעץ הדעת דהא נבראו בתחילת בריאת העולם מעפר ארץ ישראל.

הים ראה וינס הירדן יסב לאחור: ואיתא במדרש מה ראה, ברייתא דר' ישמעאל ראה וצ"ב. עוד איתא במדרש, מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם. עוד איתא במדרש, מה ראה, ארונו של יוסף ראה, והוא פליאה.

והנבס"ד לשלב המדרשות, דהנה המפ' העירו דמדוע לא רצה הים ליקרע לפני בני ישראל, הרי איתא כבראשית רבה (פ"ה-ד) תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לבני ישראל, הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו וא"כ היה מצווה ועומד ליקרע לפניהם, וכתב בספר זרע ברוך (פרשת בשלח), דטענת הים היתה שהגזירה כברית בין הבתרים היתה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ורק אחרי כן יצאו, ועל הזמן הזה התנו עמו שיקרע לפני בני ישראל, ולא כשיצאו לפני הזמן עיי"ש.

אמנם לפימ"ש רש"י לך (ט"ז-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישאל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-מ) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רש"י וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (תהלים פוק י"ח) איתא, א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, א"כ נמצא שנשלם כבר אז הזמן,

ובספר חכמת התורה מהגאון רש"י זצ"ל פ' לך (ד"ד) כתב, דזה דחשבינן הגלות מלידת יצחק תליא אם ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, דאם מוחזקת הוא מאבותינו, א"כ כיון דהארץ הוא של אברהם וזרעו, ואחרים מושלים בו נחשב כגר, אבל אם א"י אינה מוחזקת מאבותינו, א"כ הארץ הוא של אברהם ובמה נחשב גר יותר מן הגויים, ולכן לא נחשב גר רק ע"י עבדום וענו, ול"ש לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק.

ובספר ישועות יעקב (פרשת וישב) כתב, דאיתא במסכת ב"ב (דף ק) דאברהם אבינו קנה את הארץ בחזקה כדכתיב (בראשית י"ג-י"ז) קום תהלך בארץ לארכה ולרחבה עיי"ש, אך אברהם אבינו לא היה לו בארץ רק קנין הגוף, כי הכנעני היה אז בארץ ואכל פירותיה, והיה לו בארץ קנין פירות, ולפי"ז אי ס"ל קנין פירות הוה כקנין הגוף, לפי"ז ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אבל אי ס"ל קנין פירות ל"ה כקנין הגוף, א"כ ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו עיי"ש, ועיי"ן בספר לקט יוסף ערך ארץ ישראל (אות כ"ו).

וכתבו המפ' דזה דחשבינן הגלות מלידת יצחק א"ש אי נימא דגלות מצרים היתה בשביל חטאו של אאע"ה, אז שפיר י"ל דחשבינן מלידת יצחק, משא"כ אי נימא דהגלות הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, אז לא שייך לומר דחשבינן מלידת יצחק, כיון דאז היה קודם החטא עכ"ד.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"ב) א"ר אבהו א"ר אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, (ופי"ן הר"ן, שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים שהוליכן למלחמה, כדכתיב וירק את חניכיו דהיינו בני אדם שחנן לתורה עיי"ש.

ובספר יושב אהלים פרשת תצוה (דף קצ"ב) כתב, כי מה שנענש אברהם אבינו על שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים, תליא אי דרשינן את לרבות תלמידי חכמים כמבואר במסכת פסחים (דף כ"ב), דאז יש לומר דאסור לעשות אנגרייא בתלמידי חכמים, ולכן נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים, אבל אי לא דרשינן את לא מצאנו אזהרה על מורא תלמידי חכמים, ומותר לעשות בהם אנגרייא, ולא חטא אברהם אבינו בעשותו כן עכ"ד.

ואיתא בספר ילקוט ראובני (פרשת וישב), גאות אדם תשפילנו (משלי כ"ט-כ"ג) וגו', זה יוסף שבשביל ששמע שאחיו קוראים את עצמם עבדים לפניו ושתק לפיכך לא זכה עורו להקבר בארץ ישראל רק עצמותיו עיי"ש.

וי"ל הטעם דשתק יוסף בעת שהיו קוראים את עצמן עבדים, הגם דכתיב כבוד את אביך ואת אמך ודרשינן ואת לרבות אחיך הגדול כדאיתא בכתובות (דף ק"ג) ויוסף היה הצעיר, עפימ"ש"כ בספר מאיר עיני חכמים (מהרו"ק דרוש ב' אות כ"ט) דפלוגתת יוסף עם אחיו היתה, דהאחים שנאו את יוסף בשביל שרצה למשול עליהם והוא היה הצעיר שבהם, והם דרשו "את" אביך ואת אמך לרבות אחיך הגדול, שמחויב היה לכבדם ולא למשול עליהם, ויוסף סבר דלא דרשינן את ואינו חייב לכבדם ומותר לו למשול על אחיו עיי"ש, ולכן שתק בשעה שהיו קוראים את עצמם עבדים, ועיי"ן בספר בנין דוד פרשת מקץ (אות פ"ג) מש"כ בזה.

ובזה יובן דברי המדרש, דהים לא רצה לקרוע בטענתו שאינו צריך לקיים התנאי, כיון דיצאו ממצרים קודם הזמן, אך כשראה ארונו של יוסף שרק עצמותיו נקברין בארץ ישראל, משום ששתק בשעה שהשבטים היו קוראים עצמם עבדים, ומינה דרשינן את, ולפי"ז אסור לעשות אנגרייא בת"ח, ולפי"ז גלות מצרים הוא בשביל חטאו של אאע"ה, ושפיר י"ל דהגלות התחיל מלידת יצחק, ולכן וינס ודר"ק.

*****

ואיתא בקידושין (ל"ז), כל מקום שנאמר ביאה ומושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה דברי ר' ישמעאל, אמר אביי, האי תנא דבי ר' ישמעאל (ולית ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה) מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל (מוצא מדעתו של תנא אחר דאפילו לא כתיב אלא ביאה לחודה אינו אלא לאחר ירושה וישיבה), דתנא דבי ר' ישמעאל, הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן לאחר ירושה וישיבה (גבי מלך כתיב כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך), אף כל לאחר ירושה וישיבה, ואידך, משום דהוה מלך וביכורים (והיה כי תבא אל הארץ דפרש בה נמי ירושה וישיבה) שני כתובים הבכ"א, וכל שני כתובים הבכ"א אין מלמדין וכו', ואידך, צריכי דאי כתב מלך ולא כתב ביכורים, הו"א ביכורים דקא מתהני לאלתר עיי"ש.

ואיתא במדרש תנחומא (פרשת וישלח סי' ח') ובמדרש רבה ויקרא (פרשה ל"ז א), רבנן אמרי כל מי שנודר ומשהה נדרו קובר את אשתו, הה"ד ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל עיי"ש, וכן איתא בזוה"ק וישלח (דף קע"ד) בגין דיעקב איחר נדרו איתקף דינא ובעיא דינא בשעתיה דסכנה דהוית רחל בה וכו', ואיתענש יעקב דכתיב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתך עיי"ש, הרי רחל מתה בדרך משום שיעקב איחר נדרו.

אמנם העירו ממה דאיתא במס' ר"ה (י"ג) בעי ר' זירא אשה מה היא בבל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה דכתיב כל זכורך וכיון דלא מיחייבא למיסק לא שייך בה זמן רגלים לבל תאחר, וכתבו שם התוס' (ד"ה הא) דה"ה זקן וחולה ומי שאין לו קרקע וכל הפטורים מן הראיה עיי"ש, וכיון דיעקב לא היה לו אז קרקע היה פטור מראיה ואינו עובר בבל תאחר עכ"ד, ולפי"ז אין לומר דלכן מתה רחל בדרך, משום שיעקב איחר נדרו.

ואיתא במסכת פסחים (דף ה:) אתמר, א"ר אלעזר, שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן, כמאן, כי האי תנא, דתניא, איסי בן יהודה אומר, כלפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך, מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה, והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה, אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין, תלמוד לומר ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום, וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לי, לכדר' אמי דאמר ר' אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאיין לו קרקע אין עולה לרגל עיי"ש.

ובצל"ח הקשה דאמאי השמיט הרמב"ם הך דינא דר' אמי דמי שאין לו קרקע אין עולה לרגל כיון דאין מי שחולק על ר' אמי, וכתב לתרץ, די"ל דדברי רב אמי תליא במחלוקת אי ס"ל קנין פירות הוה כקנין הגוף או לא הוה כקנין הגוף, דבקידושין (ל"ד) אמרינן גבי ראייה דאיצטריך זכורך להוציא את הנשים אף דהו"ל מעשהו"ג, דלא נילוף ראייה מהקהל עיי"ש, ולכאורה קשה היאך הו"א לומר דילפינן מהקהל לחייב נשים גם בראיה, הרי בהקהל כתיב הקהל את העם וגו' וגרך אשר בשעריך וגו' א"כ גרים חייבים בהקהל אע"ג דפטורים מן הראיה אליבא דרב אמי, דהרי לא משכחת לגר שיהיה לו קרקע בארץ למ"ד קנין פירות ל"ה כקנין הגוף, וכן פסק הרמב"ם בה' בכורים (פ"ד ה"ח) ואפילו הכי חייב

ואיתא בקידושין (ל"ז), כל מקום שנאמר ביאה ומושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה דברי ר' ישמעאל, אמר אביי, האי תנא דבי ר' ישמעאל (ולית ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה) מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל (מוצא מדעתו של תנא אחר דאפילו לא כתיב אלא ביאה לחודה אינו אלא לאחר ירושה וישיבה), דתנא דבי ר' ישמעאל, הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן לאחר ירושה וישיבה (גבי מלך כתיב כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך), אף כל לאחר ירושה וישיבה, ואידך, משום דהוה מלך וביכורים (והיה כי תבא אל הארץ דפרש בה נמי ירושה וישיבה) שני כתובים הבכ"א, וכל שני כתובים הבכ"א אין מלמדין וכו', ואידך, צריכי דאי כתב מלך ולא כתב ביכורים, הו"א ביכורים דקא מתהני לאלתר עיי"ש.

והקשה הפנ"י, האיך ס"ד לומר דביכורים יתחייב קודם ירושה וישיבה הא גבי ביכורים כתיב אשר תביא מארצך וקודם ירושה וישיבה לא הוי עדיין ארצך, דלא עדיף מהמוכר שדיהו לפירות דלמ"ד קנין פירות ל"ה כקנין הגוף, דמביא ואינו קורא [ועיין בתוס' במסכת ב"ב (דף קל"ז) דהך מביא אינו אלא מדרבנן], וא"כ איך ס"ד דקודם ירושה וישיבה יביא ביכורים עכ"ק.

ובחידושי סוגיות מכ"ק מרן זי"ע בסוגיא דחדש (אות י"ז) כתב, די"ל דהך תנא דבי ר' ישמעאל ס"ל קנין פירות הוה כקנין הגוף, ולכן שפיר ס"ד דקודם ירושה וישיבה מביא ביכורים, ואכן בזה פליגי הני תרי דבי ר' ישמעאל בפלוגתא דקנין פירות, דתנא דבי ר' ישמעאל קמא ס"ל דלא הוה כקנין הגוף, וא"כ לא הוי ס"ד דמביא ביכורים קודם ירושה וישיבה אע"ג דמתהני, וא"כ הוי ב' כתובים הבכ"א, משא"כ אידך תנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דהוי כקנין הגוף, וא"כ שפיר הוי ס"ד דמביא ביכורים קודם ירושה וישיבה משום דמתהני כסברת הגמ', וא"כ מלך וביכורים צריכי שניהם, ותו לא הוי שני כתובים הבכ"א, ומה"ט ס"ל דביאה לחוד הוי לאחר ירושה וישיבה עכ"ד.

*

וכתב בנזיר העמודים (מובא בספר נפתלי שבע רצון פ' ויחי, ובספר דרש משה פ' בשלח, ובספר בירך יצחק פ' ויחי), דלכן נקבר גופו של יעקב בארץ ישראל ויוסף רק עצמותיו בלבד, משום דאמרו חז"ל במסכת נדה (דף ל"א), ג' שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו, אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידין וכו', אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר וכו', והקב"ה נותן בו רוח ונשמה עיי"ש, ומאחר שיצחק ורבקה שניהם קבורים בא"י, על כן נקבר יעקב בא"י, משום ששם נקבר בין החלק שיש לו מאביו שהוא עצמות וגידין, ובין החלק שיש לו מאמו שהוא עור ובשר, אבל יוסף שרק יעקב נקבר בא"י, על כן החלק ההוא שהיה לו מיעקב דהיינו עצמות וגידין נקבר ג"כ בא"י, אבל אמו רחל שנקברה בחו"ל, ע"כ החלק ההוא שיש לו מאמו דהיינו עור ובשר לא נקבר בא"י עיי"ש. ועפ"ז כתב בספר נפתלי שבע רצון פ' ויחי (דף כ"ה) דבזה יובן למה לא צוה יוסף לבניו שישאוהו מיד לא"י כמו יעקב, דיוסף

שנולד, דהרי גם לפני שנתגייר היה אדם דהא ר"מ ס"ל דעכו"ם קרוים אדם, עיי"ש.

ובספר צפנת פענח ערך רכוש גדול (אופן ב) כתב, דלכן הותר להם ליקת רכוש מצרים בידם, אף שלא לקחום רק בתורת הלואה, דגזל עכו"ם מותר עיי"ש. ובספר פתח האהל ערך הריגה (דף כ"א. מדפ"ס) כתב, דזה אי גזל עכו"ם אסור או מותר, תליא אי אמרינן דעכו"ם קרויין אדם או לא, דלמאן דס"ל במסכת סנהדרין (דף ג"ט) דעכו"ם קרויין אדם אז אמרינן דגזל עכו"ם אסור, ולמאן דס"ל במסכת יבמות (דף ס"א) דאינם קרויין אדם אז אמרינן דגזל עכו"ם מותר עיי"ש, ועיין בספר בנין דוד פרשת מקץ (אות נ"ח).

אחר הדברים האלה יבוארו ג' מאמרי המדרשים הנ"ל, די ש לפרש הים ראה, כלומר, שלא נודרו לקיים תנאו ליקרע לפני בני ישראל, כי עמד ותהה בדבר האם להקרע אם לאו, ועי"ז אמר מה ראה, כלומר איזה סברא ראה שיסתפק בדין זה, והשיב ברייתא דר' ישמעאל ראה, דהיינו, דאיכא מחלוקת בברייתא דתנא דבי ר' ישמעאל, אי ס"ל קנין פירות הוי כקנין הגוף או לא, דאי ס"ל קנין פירות ל"ה כקנין הגוף, א"כ ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ושייך לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק, ושפיר יצאו בזמן, ואי ס"ל קנין פירות הוי כקנין הגוף, לפי"ז ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז ליכא למימר דהגלות התחיל מלידת יצחק ולא יצאו בזמן, ולכן לא רצה ליקרע לפניהם.

אך כאשר ראה ארונו של יוסף שבא עם בני ישראל, והטעם דלא נשאוהו מיד לא"י, מאחר שאמו רחל נקברה בחו"ל לכך הוצרך ג"כ גופו להקבר בחו"ל, רק החלק שהיה לו מצד אביו היה אפשר להקבר בא"י, ולכן נכנסו רק עצמותיו שהם חלק מהאב, והטעם שרחל מתה בדרך מפני שיעקב לא קיים נדרו, ועי"כ דס"ל קנין פירות לא הוי כקנין הגוף, ואז בהכרח ליתא לדינא דרב אמי, וגם מי שאין לו קרקע חייב בראיה, וה"ה מי שאין לו קרקע עובר בכל תאחר, וארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ושייך לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק, ושפיר יצאו בזמן, ולכן וינס.

אך אכתי י"ל דס"ל דקנין פירות הוי כקנין הגוף ושפיר יתכן דגר אית ליה קרקע ובכה"ג חייב בראיה והקהל, משא"כ באין לו קרקע שפיר פטור מן הראיה, והטעם דמתה רחל בדרך הוא משום חטא דשתי אחיות, עי"ז מתרץ המדרש דראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, והוא משום דגזל עכו"ם מותר, והטעם דעכו"ם אינם קרויין אדם, ומעתה ס"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וליכא שום נדנוד איסור בלקיחת שתי אחיות, ועי"כ דמתה משום שלא קיים נדרו, ומוכח דקנין פירות ל"ה כקנין הגוף, ושפיר י"ל דהגלות התחיל מלידת יצחק, ולכן וינס ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

בהקהל, הרי דבהקהל גם מי שאין לו קרקע חייב, א"כ היאך הו"א דנילוף לחייב נשים בראיה כמו בהקהל, הא איכא למיפרך מה להקהל שגם מי שאין לו קרקע חייב תאמר בראיה דמי שאין לו קרקע פטור, ולמ"ל זכורך להוציא את הנשים, ועכצ"ל דמשו"ה לא שייך לומר גר יוכיח משום דגר שפיר חייב בראיה אע"ג דאין לו קרקע, הרי דלמ"ד דק"פ ל"ה כקנה"ג בהכרח דליתא דינא דרב אמי, רק למ"ד דק"פ הוי כקנה"ג אז שפיר משכחת דרשת רב אמי, דלדידיה לא שייך לומר גר יוכיח, דשפיר יתכן דגר יש לו קרקע ולכן חייב בראיה וה"ה בהקהל, וכיון שהרמב"ם פסק קנין פירות ל"ה כקנין הגוף לכן השמיט הך דינא דר' אמי עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל קנין פירות לא הוי כקנין הגוף, אז בהכרח ליתא לדינא דרב אמי, וגם מי שאין לו קרקע חייב בראיה, וה"ה מי שאין לו קרקע עובר בכל תאחר, אך אי ס"ל דקנין פירות הוי כקנין הגוף שפיר יתכן דגר אית ליה קרקע ובכה"ג חייב בראיה והקהל, משא"כ באין לו קרקע שפיר פטור מן הראיה. אך י"ל הטעם שלא נקברה רחל בא"י הוא, משום איסור דשתי אחיות כמש"כ הרמב"ן בפ' ויחי (מ"ח-ט) עה"פ ואקברה שם כתב, דלכן לא הוליך יעקב את רחל למערת המכפלה, כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבוש לו מאבותיו, ולא הוי הנשואת לו בראשונה בהיתר, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לו לקחה, וכן כתב מהרימ"ט בדרשותיו (סוף פרשת ויחי) בטעם שמתה רחל תיכף בכניסתם לארץ, שלא יכנס לא"י בשתי אחיות, ומה שלא מתה לאה, משום דקדמה נישואיה ובהיתר נשאה, אבל רחל שנשאה אחר לאה מתה, ואף שאת רחל קידש תחלה בעבודה, בני נח בבעילה תלי רחמנא וקידושין אין להם עיי"ש, וע"ע ברמב"ן פ' תולדות (כ"ה-ה).

אך לפימש"כ המהרש"א ביומא (כ"ה) לתרץ, דיעקב אבינו ע"ה גיירם כשנשאם, וממילא ל"ה אחיות כלל כדקיי"ל ביבמות (דף כ"ב) דאין עריות אסורות לגרים, משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ול"ה קורבה, וממילא ה"נ ל"ה אחיות כלל מטעם זה עיי"ש, ולפי"ז אין שום נדנוד חטא במה שנשא השתי אחיות.

והנה החת"ס בחידושו למסכת ע"ז (דס"ד) ד"ה אקילו ביה רבנן כתב וז"ל, ויגעתי הרבה ולא מצאתי מנ"ל לרבנן הא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דאין לומר משום דגוי אינו קרוי אדם וכשנתגייר נעשה הגוי בריה חדשה, דהתייבח לר"ש דס"ל דאתם קרויים אדם ואין אתם קרויין אדם, אבל לר"מ דס"ל דגם גוי קרוי אדם, ממילא ל"ה כקטן שנולד דמי עיי"ש, ועיין באור תורה פ' ויצא (א"ת נ"ח).

ובס' אור תורה פ' ויצא (ע"ש), כתב בטעם הדבר דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, משום דנכרי אינו קרוי אדם, וכשנתגייר נעשה אדם והוי בריה חדשה, אך זה ניחא רק לר"ש דס"ל ביבמות (א"ס) דעכו"ם אינו קרוי אדם, משא"כ לר"מ דס"ל בסנהדרין (ג"ט) דאף עכו"ם קרוי אדם, ושוב ל"ש לומר דהוי כקטן